AVİM Yorum • No: 2024 / 8 • Şubat 2024

PAŞİNYAN'IN YENİ ANAYASA ARAYIŞI

Turgut Kerem TUNCEL

Analist

Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan, 8 Ocak tarihinde Ermenistan'ın yeni bir anayasaya ihtiyacı olduğu ifade etmiştir. Paşinyan açıklamasında kastettiğinin yalnızca anayasada bazı değişiklikler değil, tamamen yeni bir anayasa olduğunu vurgulamıştır.

Temel tanımıyla anayasa, bir devletin temel ilke ve yasalarının bütünüdür. Başka bir deyişle, anayasa bir devletin yönetildiği temel yasaları tanımlar. Ancak, bu yalnızca kısıtlı bir hukuki anlayıştır. Anayasa, bir devletin dayandığı ve savunduğu ahlaki değerleri, idealleri ve dünya görüşünü belgeleyen temel bir metindir. Paşinyan'ın açıklamasının kayda değer olmasının asıl sebebi de budur. Paşinyan, vizyonunun hukuksal düzenlemenin çok ötesinde olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Paşinyan'ın ima ettiği, Ermenistan Cumhuriyeti'nin anayasada yer alan temel dünya görüşünün tashih edilmesidir.

Paşinyan'ın yeni bir anayasa konusunda yaptığı açıklamada üzerinde durduğu unsurlar şunlardır: Dünya "oldukça yüksek hızda ve öngörülemeyen yönlerde" değişiyor. Bölge, yani Güney Kafkasya da değişiyor. Bu bağlamda, Ermenistan da "değişecektir". Dolayısıyla, ihtiyaç duyulan şey, bu değişimi "Ermenistan Cumhuriyeti'nin devlet çıkarlarına uygun olarak" yönetmektir. Yeni bir anayasa - sadece değişiklikler değil - bu bakımdan bir zorunluluktur.

Paşinyan'ın yeni anayasa görüşünün temelinde "devlet çıkarları" kavramı yatmaktadır. Paşinyan açıklamasında (dış) güvenliği Ermeni devletinin nihai çıkarı olarak tanımlamıştır. Ermenistan'ın güvenliğini sağlamanın kilit unsuru olarak meşruiyet kavramını vurgulamıştır. Bu doğrultuda Paşinyan, yeni anayasanın temel görevinin Ermenistan'ın uluslararası alanda yasal, demokratik bir devlet olarak tanınan topraklarında meşruiyetini güçlendirmek olduğunu belirtmiştir.

Özetle Paşinyan, öngörülemeyen gelişmelerin yaşandığı bir dönemde Ermenistan'ın yeni koşullara uyum sağlayarak güvenliğini koruması gerektiğini, bunun da öncelikle bir devlet olarak meşruiyetinin güçlendirilmesini gerektirdiğini savunmuştur. Bunun için de Ermenistan'ın yeni bir anayasaya ihtiyacı vardır.

Meselenin Özü

Ermenistan'daki gözlemcilerin çoğu ve Ermeni muhalif siyasetçiler, Paşinyan'ın amacının mevcut Ermenistan Cumhuriyeti Anayasası'nın Giriş bölümünde yer alan "Ermeni Halkı, Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nde yer alan Ermeni devletinin temel ilkelerini ve pan-ulusal isteklerini esas kabul ederek... Ermenistan Cumhuriyeti Anayasası'nı kabul eder" ifadesinde Ağustos 1990 Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'ne yapılan atfı ortadan kaldırmak olduğuna inanmaktadır. Aslında Paşinyan'ın yukarıda bahsi geçen açıklaması ve, Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin kabulünün 33. yıldönümü vesilesiyle yayınladığı kutlama mesajı da dâhil olmak üzere, diğer bazı açıklamaları bu görüş için makul bir zemin sağlamaktadır.

Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'ne İlişkin Mesele Nedir?

Ama konu neden Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi ile ilgilidir? Neden bir sorun teşkil etmekte?

Bildirgenin giriş bölümünde "...Ermenistan SSC Yüksek Sovyeti ve Artsakh Ulusal Konseyi'nin 1 Aralık 1989 tarihli 'Ermenistan SSC ve Karabağ Dağlık Bölgesi'nin Yeniden Birleşmesi' konulu ortak kararına dayanarak;" ifadesi yer almaktadır. Bu bakımdan Bildirge, Azerbaycan'ın uluslararası alanda tanınan topraklarının bir kısmının ilhakını açıkça öngörmektedir.

Bildirge, nispeten daha muğlak ve dolaylı bir biçimde olsa da, Türkiye üzerinde de düşmanca ve irredantist iddialar içermektedir. Bildirgenin giriş bölümünde "İsteklerinin gerçekleştirilmesi ve *tarihi adaletin yeniden tesis edilmesine* angaje olmuş Ermeni halkının kaderi üzerindeki tarihi sorumluluğunun bilincinde olarak;" yazmaktadır (vurgu eklenmiştir). Bildirgenin 11. maddesinde "Ermenistan Cumhuriyeti, Osmanlı Türkiye'si ve *Batı Ermenistan*'da 1915 Soykırımının uluslararası alanda tanınmasını sağlama görevini desteklemektedir" ifadesi ye almaktadır (vurgu eklenmiştir). Ermeni siyaset sözlüğünde Batı Ermenistan, Türkiye'nin doğusu anlamına gelmektedir ve "tarihi adalet "in iki unsurundan biri, Türkiye topraklarının neredeyse dörtte birini oluşturan Türkiye'nin doğusunun Ermenistan'a ilhak edilmesidir.

Dolayısıyla Bildirge, irredantist bir ideolojiyi Ermenistan Cumhuriyeti'nin temellerinden biri olarak somutlaştıran bir belgedir.

Paşinyanın Doğru Yolu Seçmesi

Eğer Paşinyan'ın amacı gerçekten de yeni anayasada Bildirge'ye yapılan atıfları kaldırmak ise, doğru bir mantık izliyor demektir. Çünkü başka bir devletin uluslararası alanda tanınmış toprakları üzerinde hak iddia eden bir devlet, kendi toprakları üzerindeki hak iddialarına meşru biçimde karşı çıkamaz. Başka bir deyişle, hukuka aykırı toprak talepleri, bir devletin kendi toprakları üzerindeki hak iddiasının meşruiyetini azaltır. Uluslararası hukuka saygı göstermeyen bir devlet, başkalarının kendisine karşı bu hukuku uygulamasını bekleyemez.

2020 Sonbaharına kadar bu durum, Ermeni ordusunun yenilmezliğine dair kendi yarattığı bir hayal içinde yaşayan Ermeni eliti (Paşinyan'ın kendisi de dâhil olmak üzere) için büyük bir sorun olmamıştır. Ermeni eliti, Karabağ'daki fiili durumun zamanla meşru bir statüye kavuşacağına hatalı bir şekilde inanmıştır. İhtiyaç duyulan tek şey zamandı.

Ancak 2020 Karabağ savaşı her şeyi değiştirmiştir. Azerbaycan, topraklarının çoğunu Ermeni işgalinden kurtarmış, Ermeni ordusunu bozguna uğratmış ve başka bir savaş durumunda bir tehdit oluşturma kapasitesini ortadan kaldırmıştır. Dolayısıyla, 2020 savaşı Ermeni elitinin hayallerini yıkmıştır. Paşinyan'ın küresel ve bölgesel değişimlere, meşruiyete, güvenliğe ve yeni bir anayasa ihtiyacına yapmış olduğu vurguya bu perspektiften bakılmalıdır.

Burada, özünde ne kadar ilkesiz olursa olsun, gerçekçi ve siyasi açıdan akıllı hareket eden bir Paşinyan görmekteyiz. Bu durum da onun tutarsız siyasi söylemini ve faaliyetlerini/yöntemlerini, dolayısıyla da nihai güvenilmezliğini açıklamaktadır/açıklık getirmektedir. Paşinyan, Ermenistan'ın yalnızca güvenliğinin değil, aynı zamanda refahının da komşularıyla ilişkilerin normalleşmesine bağlı olduğunu anlıyor. Ne yazık ki Paşinyan ve onun gibi düşünen meslektaşlarının bu sonuca varması için Ermenistan'ın büyük bir yenilgi alması gerekmiştir.

Güney Kafkasya'da Normalleşmeye Doğru Bir Şans

Türkiye uzun zamandır Ermeni irredantizminden endişe duymaktadır, ancak gerçekçi açıdan bakıldığında Ermenistan'ın herhangi bir irredantist macerası onun mutlak sonu anlamına gelecektir. Burada önemli olan husus, hiçbir devletin komşularının dolaylı irredentist eğilimlerine bile kayıtsız kalamayacağı veya hoşgörülü olamayacağıdır. Ermeni irredantizmi, hukuken ne kadar temelsiz ve pratikte ne kadar gerçek dışı olursa olsun, Türk-Ermeni ilişkilerinin normalleşmesinin önünde büyük bir engel olmuştur. Azerbaycan'a bakıldığında, Bakü'nün Ermenistan'ın toprak iddialarını kabul edemeyeceği 2020 yılında zaten anlaşılmıştır. Dolayısıyla, Paşinyan'ın yeni anayasada Ermeni Bağımsızlık Bildirgesi'ne yapılan atıfları kaldırmayı hedeflemesi, Güney Kafkasya'da ikili ve bölgesel normalleşme yolunda doğru bir adımdır.

Bunların yanı sıra, 2020 sonrası Azerbaycan-Ermenistan normalleşmesi ve barış süreçlerine ilişkin gözden kaçırılmaması gereken bir de teknik konu bulunmaktadır. Bakü ve Erivan 2020 Karabağ savaşından bu yana normalleşme ve barış müzakereleri yürütmektedir. Bu kapsamdaki konulardan biri de birbirlerinin toprak bütünlüğünü karşılıklı olarak tanımalarıdır. Geçtiğimiz yıl Bakü ve Erivan bu konuda Ermenistan Cumhuriyeti'nin topraklarının 29.800 kilometrekare, Azerbaycan'ın topraklarının ise 86.600 kilometrekare olduğu konusunda anlaşmaya varmışlardır.

Ancak bu konunun püf noktası, söz konusu barış anlaşmasının Ermeni tarafınca onaylanmasıdır. Ermenistan anayasası Karabağ'ın ilhakını öngören Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'ne atıfta bulunuyorsa, Ermenistan Anayasa Mahkemesi, birbirlerinin topraklarını karşılıklı olarak tanımayı öngören Ermenistan-Azerbaycan barış anlaşmasının

onaylanmasını pekâlâ reddedebilecektir. Ermenistan Anayasa Mahkemesi'nin 2009 Ermenistan-Türkiye Protokollerini Ermenistan Anayasası'nın yukarıda bahsi geçen önsözüne ve Ermenistan Bağımsızlık Bildirgesi'nin 11. paragrafına atıfta bulunarak reddettiği göz önünde bulundurulduğunda, bu senaryo ihtimal dışı değildir.

Dolayısıyla, Paşinyan'ın Bağımsızlık Bildirgesi'ne atıfta bulunmayan tamamen yeni bir anayasa kabul etme hedefi, Güney Kafkasya'da normalleşmeye yönelik bir adım olacak ve Ermenistan'ın meşruiyetini ve güvenliğini güçlendirecektir. Böyle bir olasılık aynı zamanda Ermenistan'ın bağımsızlığını ve egemenliğini de güçlendirecektir. Ancak bununla da sınırlı kalmayacaktır. Eğer Paşinyan'ın arayışı gerçekten de Ermenistan'ın tarihsel düşmanlıkların ve irredantist fikirlerin devamına dayanan kusurlu temel dünya görüşünü düzeltme iradesine işaret ediyorsa, bu Ermenistan'ın ilk Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan'ın 1990'ların başında savunduğu, ancak Karabağ klanı olarak tanımlanan grup tarafından başlatılan bir sivil darbe ile reddedilen bir vizyon olan Ermeni ulusunun ve devletinin 'normalleşmesi' açısından Ermeni tarihinde büyük bir atılım olacaktır.

** Bu yazı İngilizce orijinalinden, Ahmet Can Öktem tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Yazının orijinalinehttps://av im.org.tr/en/Yorum/PASHINYAN-S-QUEST-FOR-A-NEW-CONSTITUTION adresinden ulaşabilirsiniz.*

*** Görsel: https://www.primeminister.am*

Yazar Hakkında :

Dr. Turgut Kerem Tuncel, Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) kıdemli analisttir. Avrasya jeopolitiği, Geniş Karadeniz Bölgesi, Güney Kafkasya, Karabağ ihtilafı ve Türk-Ermeni ilişkileri hakkında çalışmalar yürütmektedir.

Atıfta bulunmak için: TUNCEL, Turgut Kerem. 2026. "PAŞİNYAN'IN YENİ ANAYASA ARAYIŞI." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2024 / 8. Şubat 08. Erişim Ekim 30, 2026. https://avim.org.tr/tr/Yorum/PASINYAN-IN-YENI-ANAYASA-ARAYISI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır